

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNING O'YIN KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Olimova Dilorom Axrorjon qizi
Maktabgacha (sirtqi) ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi,
Qo'qon universiteti "Ta'lim" kafedrası o'qituvchisi
Jumanova Shahnoza Ikromjonovna

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning hayotida o'yinning ahamiyati va bolalarda o'yin kompetensiyasini rivojlantirishning amaliy metodlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, pedagog tarbiyachilarning bolalarda o'yin kompetensiyalarini rivojlantirish uchun turli zamonaviy metod va usullar ishlab chiqib, uni amaliyotda qo'llashi tadqiq qilingan. O'yin kompetensiyalarini rivojlantirish uchun taklif va tavsiyalar berilgan. Rivojlantiruvchi markazlarda o'yin orqali bolalarga ta'lim va tarbiya berish haqida bir qancha taklif va fikrlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim tashkilotlari, o'yin, maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi, kompetensiya, pedagogik mahorat, oila, mashg'ulotlar, rivojlantiruvchi markazlar, kichik guruh, o'rta guruh, katta guruh, maktabgacha tayyorlov guruhi

Maktabgacha ta'lim bola shaxsini sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorgarlik darajasida shakllantirish maqsadida tashkil etiladi. Ushbu ta'lim bolaning olti-yetti yoshga to'lguniga qadar oilada maktabgacha ta'lim muassasalari (yaslilar uch yoshgacha bo'lgan bolalar uchun, bolalar bog'chalari 3yoshdan 6-7yoshgacha bo'lgan bolalar uchun) va mulk shaklidan qat'i nazar, ta'lim muassasalarida olib boriladi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, barcha sohalar qatori ta'lim-tarbiya sohasida ham tub ijobiy o'zgarishlar yuz berdi. 2011-yil respublikamizda maktabgacha ta'lim rivojining asosiy yo'nalishlari, maqsad va vazifalari, tamoyillarini o'z ichiga olgan "Maktabgacha ta'lim Konsepsiyasi" ishlab chiqildi. Mazkur konsepsiya ko'plab me'yoriy hujjatlar asosida ishlab chiqilgan bo'lib, unda respublikamizda maktabgacha ta'limni rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari o'z aksini topgan.

"O'yin - o'sib borayotgan bolaning tanasi uchun ehtiyoj. O'yinda bolaning jismoniy kuchi rivojlanadi, qo'llari mustahkamlanadi, tanasi yanada moslashuvchan bo'ladi, aniqrog'i ko'z, aql, zukkolik, tashabbuskorlik rivojlanadi", deb yozgan edi N.K. Krupskaya.

O'yin - bu maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash, ularga turli xil harakatlarni obyektlar, usullar va aloqa vositalari bilan o'rgatish uchun kattalar tomonidan qo'llaniladigan bolalar faoliyati turlaridan biridir. O'yinda bola shaxs sifatida rivojlanadi, u psixikaning o'ziga xos tomonlarini shakllantiradi, uning ta'lim va mehnat faoliyati muvaffaqiyati, odamlar bilan munosabatlariga ham bog'liq bo'ladi. Masalan, o'yinda bolaning shaxsiyatining bunday sifati jamoaviy faoliyatning vazifalarini hisobga olgan holda harakatlarni o'z-o'zini tartibga solish kabi shakllanadi. Eng muhim yutuq - bu bolalarda kirishimlilik tuyg'usini egallashdir. Bu nafaqat bolaning axloqiy xarakterini tavsiflaydi, balki uning intellektual sohasini sezilarli darajada qayta tashkil qiladi, chunki jamoaviy o'yinda turli g'oyalarning o'zaro ta'siri, voqea mazmunini rivojlantirish va umumiy o'yin maqsadiga erishish mavjud.

Maktabgacha yoshdagi (6-7 yosh) bolaning umumiy muhim kompetensiyalari quyidagilar:

Kommunikativ kompetensiya - muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalana bilish ko'nikmasi.

O'yin kompetensiyasi - bolaning o'yin jarayoni va uni tashkil qilishda tajriba, bilim va ko'nikmalardan ijodiy foydalanishi. O'quv-tarbiyaviy jarayon uchun asos hisoblanadi.

Ijtimoiy kompetensiya – hayotiy vaziyatlarda kattalar va tengdoshlar bilan muloqotda axloq qoidalari va me'yorlariga rioya qilgan holda o'zini tuta olish mahorati.

Bilish kompetensiyasi – atrofdagi olamni ongli ravishda idrok qilish va olingan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlardan o'quv va amaliy vazifalarni hal qilish uchun foydalanish. Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari

Bolaning kompetensiyalari bola rivojining quyidagi sohalarida belgilanadi:

- jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanishi;
- ijtimoiy-hissiy rivojlanish;
- nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari;
- bilish jarayonining rivojlanishi;
- ijodiy rivojlanish.

O'yin - buyumli, predmentli va ijtimoiy voqelikda harakat qilish va uni anglashga yo'naltirilgan jarayondir.

O'yin orqali bolalarga nafaqat xursandchilik balki tarbiya va ta'lim ham berish mumkin. Har bir tarbiyachi o'z mahoratidan kelib chiqqan holda bolalarga turli mashg'ulotlar orqali ta'lim beradi. O'yin faoliyatining turlari juda ko'p. Ular ichida ta'limiy o'yin sifatida bolalarning yosh xususiyatlariga mos keladigan o'yinlar sirasiga kiruvchi o'yin bu- Didaktik o'yin hisoblanadi.

Didaktik o'yinlarning muhim belgilaridan biri undagi qoidalarining mavjudligidir. O'yinda o'yin niyati, o'yin qoidalari, o'yin harakatlari o'rtasida uzviy aloqa mavjud. Didaktik o'yinlar orqali bolalarga yangi bilimlar, tushunchalar berib boriladi. Bu o'yinlarda bolaning har tomonlama rivojlanishi, bilim jarayoni, sensor madaniyati, nutq faoliyati, aqliy qobiliyatlari takomillashadi. O'yin qoidasiga rioya qilish, unga amal qilish o'yin mazmunini boyitadi.

O'qituvchi - pedagog didaktik o'yinli mashg'ulotlarni o'tkazishda qizg'in tayyorgarlik ko'rishi va uni o'tkazishda quyidagi didaktik talablarga rioya qilishi talab etiladi:

- ✓ Didaktik o'yinli mashg'ulotlar dasturida qayd etilgan mavzularning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsad hamda vazifalarni hal qilishga qaratilgan bo'lishi;
- ✓ Jamiyatdagi va kundalik hayotdagi muhim muammolarga bag'ishlanib, ular o'yin davomida hal qilishi;
- ✓ Barkamol shaxsni musiqiy tarbiyalash tamoyillariga va sharqona odob-ahloq normalariga mos kelishi;
- ✓ O'yin tuzilishi jihatidan mantiqiy ketma-ketlikda bo'lishi;

Mashg'ulotlar davomida musiqiy didaktik prinsiplarga amal qilinishi va eng kam vaqt sarflanishiga erishishi kerak.

Qoidali-harakatli o'yinlar asosini bolaning jismoniy rivojlanishiga qaratilgan harakatlar tizimi egallaydi. Bunda asosan yurish, yugurish, sakrash, chirmashib chiqish, uloqtirish, emaklash kabi harakatlar o'yin mazmunini belgilaydi. Qoidali-harakatli o'yinlar kelib chiqishiga ko'ra:

- a) Xalq milliy o'yinlari
- b) Mualliflik o'yin turlariga bo'linadi.

Har ikki o'yin turida ham asosiy mezon- o'yin qoidasi bo'lib hisoblanadi. Harakatli o'yinlar harakatlarning aniqligi, ifodaliligi, bolalarda tezkorlik, epchillik, qo'rqmaslik, mardlik kabi oliyjanob fazilatlarini tarbiyalab boradi. Kichik yoshdagi bolalar uchun o'yin sujeti ochiq xarakterga ega bo'ladi. Masalan, "To'pni quvla!", "To'pni ushlab ol!". Katta yoshdagi bolalar uchun o'yin maqsadi, qoidasi va o'yinni tashkil etish murakkablashadi. Shuningdek har bir o'yin faoliyatida bolaning har tomonlama qobiliyatlari rivojlanadi. Shuning uchun har bir tarbiyachi yosh xususiyatlariga mos o'yin tanlashi va bolalarga ta'lim –tarbiya berishi lozim.

Maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilishning zamonaviy sharoitida tarbiyachining maqomi tubdan o'zgarib bormoqda, uning ta'lim funksiyalari, shunga muvofiq, uning kasbiy va pedagogik kompetensiyasiga, uning kasbiy mahorat darajasi talablari o'zgaradi. Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolani tarbiyalash va rivojlantirishning zamonaviy tizimida o'zining shaxsiy salohiyatini safarbar qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qodir bo'lgan ijodkor, mahoratli tarbiyachi talab etiladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, hozirgi vaqtda maktabgacha yoshdagi bolalarning aksariyati ko'p narsalarga noadekvat munosabatda bo'lishadi, buning asosiy sababi bola yetarli darajada shaxslararo munosabatga kiramasligini takidlashimiz mumkin negaki, bolaning birinchi tarbiyachilari birinchi galda televizor, zamonaviy gajetlar, ekanligi oqibatida bola shaxsida boshqa odamlarning his-tuyg'ularini e'tiborsiz qoldirish holatlari bot bot uchrab turibdi, o'z his-tuyg'ularini boshqarishga harakat qilmaydilar. Bu asosan, juda kam kommunikatsiya qilish bilan bog'liq. Ular qancha vaqtni shunday o'tkazishi, ota-onalari ularga qancha vaqt ajratishlari haqida ketmoqda. Natijada, maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy rivojlanish yetarli bo'lmay qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga qo'ramiz. -Toshkent:O'zbekiston, 2017.-488 bet.2.
2. Z. T. Nishonova . M. Xolnazarova " Rivojlanish psixologiyasi". Toshkent. 2019.
3. N. M. Egamberdiyeva "Maktabgacha ta'lim pedagogikasi", "Ilm ziyo" nashriyot uyi. 2006-yil. 27-28-bet.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi.
5. Plexanov G. V "Adressiz xatlar" 346-bet
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2017-yil 30- sentabrdagi PF-5198 sonli "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni <https://lex.uz/docs/-3362886>